

UČITELSTVÍ PRO STŘEDNÍ ŠKOLY – ZÁKLADY SPOLEČENSKÝCH VĚD

OKRUH 1 - FILOZOFIE

1. Athénská demokracie a sofisté

a) Rétorika a moc (Prótagorás, Gorgiás) aneb proč je důležité dobře ovládat umění řeči v prostředí institucí demokratických Athén. Jak je tematizován vztah mezi ideály svobody projevu a upřímností takového projevu a praktickou politikou (fake news, manipulace)?

b) Zákon, právo a lidská přirozenost. Kdo a proč měl zájem na fungování „právního státu“ a kdo byl jeho nepřítelem aneb filosofie a ideologický zápas demokratů s oligarchy (nomos versus fysis)

c) Jakými aktivitami lze studenty vést k náhledu komplikovaného vztahu mezi etikou a politikou?

Prameny: K. Svoboda: Zlomky předsókratovských myslitelů. Praha 1962

Povinná literatura: V. Suvák, Umenie reči medzi sofistikou a sokratikou, Košice 2023.

A. Graeser, Řecká filosofie klasického období, Praha 2000, 23-109.

2. Případ Sókratés

a) Je občanská zdatnost naučitelná aneb je občanská výchova možná, a potřebují se vzdělávat i dospělí? Je politika specifická techné?

b) Lze nediskutabilně definovat etické termíny/morální predikáty? Jaký postoj zaujímá Sókratés k etickému relativismu?

c) Jakými vzdělávacími aktivitami lze posílit demokratické cítění studentů a jak vyučovat etiku? Uveďte konkrétní příklad.

Prameny: Platónovy dialogy, Xenofónova díla (Vzpomínky na Sókrata, Apologie, Symposion)

Povinná literatura: A. Graeser, Řecká filosofie klasického období, Praha 2000, str. 110-142.

N. Denyer, The apology of Socrates / Plato. The apology of Socrates / Xenophon, Cambridge 2019, str. 1-30.

Doporučená: W. K. C. Guthrie, The Sophists, Cambridge 1971

3. Platónova a Aristotelova metafyzika a epistemologie

a) Vyložte Platónovu hypotézu idejí a její různé podoby a Aristotelovu reakci na ni a jeho vlastní řešení? Co má hypotéza idejí pomoci zdůvodnit?

b) Jaký je vztah smyslového a rozumového poznání u Platóna a Aristotela?

c) Jak lze na Platónově mýtu o jeskyni přiblížit význam filosofie pro současný život?

Literatura: R. M. Hare - J. Barnes – H. Chadwick: Zakladatelé myšlení. Praha 1994, str. 15-96.

H. G. Gadamer: Idea dobra mezi Platónem a Aristotelem. Praha 1994.

4. Platónova a Aristotelova politická filosofie jako kritika fungování, hodnot a ideálů demokratické obce

- a) Jak klasifikují Platón a Aristotelés politická zřízení, jak je hodnotí a jak nahlíží jejich stabilitu?
- b) Jak vypadá dobrý občan a dobrá společnost a proč je kardinální politickou ctností spravedlnost?
- c) Liberální pojetí výchovy zdůrazňuje hodnotu svobody. Má taková koncepce nějaká úskalí a limity?

Povinná literatura: J. Daneš, Kapitoly z dějin politického myšlení starověkého Řecka a Říma. Hradec Králové 2007, str. 22- 62; R. Balot, Greek Political Thought, Malden 2006, str. 177-265.

5. Velké hellénistické školy: epikurejci, stoikové a skeptikové

- a) Jaký byl ve filozofii těchto škol vztah fyziky, logiky a etiky?
- b) Proč se říká, že filosofie těchto škol je terapeutická?
- c) Jaký vztah k učení těchto škol měli pozdější křesťanští autoři?
- d) Uveďte příklady, jak budete ve výuce prezentovat duševně-terapeutický přínos těchto filozofických škol. Jak lze v rámci tohoto tématu rozvíjet postoje studentů?

Prameny: Zlomky starých stoiků. Bratislava 1984. Diogenés Laertský, Životy, názory a výroky proslulých filozofů. Pelhřimov 1995.

Povinná literatura: F. Ricken: Antická filosofie. Olomouc 1999, kapitola Velké hellénistické školy.

Doporučená: A. A. Long: Hellénistická filosofie. Praha 2003, str. 29-101.

6. Novoplatonismus

- a) Objasněte podstatu nauky o emanaci a vyložte, jaký měla tato nauka vliv na pozdější křesťanské autory.
- b) Jaké novoplatónské školy znáte a na jakých textech probíhala výuka?
- c) Hmotný/tělesný svět v učení novoplatoniků je hodnocen poměrně nízko. Zdůvodněte, zda má či nemá tato problematika místo ve výuce na střední škole.

Povinná literatura: A. H. Armstrong, Filosofie pozdní antiky, Praha 2002, str. 227-366. J. Daneš, O věčnosti světa. Jan Filoponos proti Aristotelovi, Praha 2006, str. 2-35.

7. Periodizace středověké filosofie. Důkazy boží existence.

- a) Uveďte periodizaci dějin středověké filosofie a její základní rysy. Jaký byl vztah mezi křesťanstvím (monoteistickými náboženstvími obecně) a filozofií (antickou)?
- b) S jakými typy důkazů boží existence se ve středověké filozofii setkáte? Mají nějaké antické předobrazy či inspiraci? Proč myslíte, že někdo potřeboval dokazovat boží existenci?
- c) Má či nemá být náboženství součástí „školních osnov“?

Literatura: Kol., Filozofický slovník. Olomouc 1998 (heslo Důkazy boží existence). P. Floss, Architekti křesťanského středověkého vědění, str. 230-9, 315-17. J. Pieper, Scholastika. Praha 1993.

8. Spor o univerzálie

- a) Vložte povahu a historické kořeny sporu o univerzálie.
- b) Jaké byly základní pozice v tomto sporu a je tento epistemologicko-ontologický spor stále „aktuální“?
- c) Nalezli byste nějakou souvislost se sporem o univerzálie ve rčení: „Pro samé stromy nevidí les.“?

Literatura: Kol., Filozofický slovník. Olomouc 1998 (heslo univerzálie). P. Floss, Architekti křesťanského středověkého vědění, str. 289-94. J. Pieper, Scholastika. Praha 1993.

9. Problémy s recepcí Aristotela ve 13. století

- a) Proč byl Aristotelés pro oficiální křesťanské kruhy nepřijatelným autorem?
- b) Kdo byli averoisté a proč proti nim církev aktivně vystupovala?
- c) Požíváme skutečně absolutní svobody slova dnes, nebo se i my snažíme o cenzuru určitých názorů. Je „cenzura“ zavržitelná, nebo má i nějaké opodstatnění? Prezentujte výukovou aktivitu, která bude směřována na problematiku cenzury.

Literatura: Kol., Filozofický slovník. Olomouc 1998 (heslo aristotelismus). P. Floss, Architekti křesťanského středověkého vědění, str. 185-285. J. Pieper, Scholastika. Praha 1993.

10. Scholastická metafyzika a její nominalistická destrukce ve 14. století

- a) Vložte metafyziku Tomáše Akvinského a demonstруйте na ní nominalistickou kritiku Ockhama a Mikuláše z Atrecourtu.
- b) Souvisí nějak nominalismus s kořeny vzniku moderní přírodovědy?
- c) Vložte na příkladu otázky lidských práv, zda jsou metafyzické otázky podstatné, nebo zcela zbytečné a můžeme se bez nich obejít.

Literatura: P. Floss, Architekti křesťanského středověkého vědění, str. 321-370.

11. Descartova filosofie

- a) Z jakých důvodů se Descartes pokusil zpochybnit vše, čemu dříve věřil?
- b) Proč je podle Descarta výrok „myslím, tedy jsem“ nezpochybnitelný?
- c) V čem může být podle vás Descartova „metodická skepse“ inspirující pro studenty středních škol?

Literatura: Röd, W., Novověká filosofie I., Praha. Oikoymenh, 2001

12. Vztah mysli a těla

- a) Objasněte, v čem spočívá Descartův dualismus a v čem vidíte jeho úskalí.
- b) V čem spočívá Spinozovo řešení otázky mysli a těla?
- c) Navrhněte příklady, jejichž pomocí byste ve studentech probudili zvědavost a zájem o problematiku vztahu mysli a těla.

Literatura: Röd, W., Novověká filosofie I., Praha. Oikoymenh, 2001

13. Teorie poznání v novověké filozofii

- a) Srovnajte racionalistickou a empiristickou teorii poznání (dedukce vs. indukce, otázka vrozených idejí, metafora „nepopsané desky“).
- b) Předvedte tyto rozdíly na srovnání zvolených představitelů kontinentálního racionalismu a britského empirismu.
- c) Na jakých příkladech byste ve třídě ilustrovali deduktivní a induktivní postup?

Literatura: Kenny, Antony. 2000. Stručné dějiny západní filosofie. Praha: Volvox Globator, str. 275-390. Röd, W. 2001 a 2004. Novověká filosofie I + II, Praha: Oikoymenh.

14. Společenské otázky ve filozofii 17. a 18. století

- a) Představte základní doktríny myslitelů tzv. společenské smlouvy
- b) Jak se filozofické myšlenky Johna Locka projevily v americké Deklaraci nezávislosti z r. 1776?
- c) Jaké texty či příklady jsou podle vás vhodné k tomu, aby přivedly studenty k zamyšlení nad nezczitelností lidských práv a povinnosti vlády je chránit?

Literatura: Wolff, J. An Introduction to Political Philosophy, Oxford: University Press, str. 6-62.

15. Osvícenství

- a) Oč usiluje osvícenství? Co je smyslem Encyklopedie?
- b) Vyložte hlavní myšlenky vybraného francouzského filozofa 18. století.
- c) Na kterých příkladech byste studentům ukázali, že i naše doba (ať už v dobrém či ve zlém) je do značné míry dědicem osvícenského projektu?

Literatura: Kenny, A. Stručné dějiny západní filosofie. Praha: Volvox Globator, 2000, str. 275-390; Kant, I. Odpověď na otázku: Co je to osvícenství? (přeložil Jaromír Loužil) In: Filosofický časopis: AVČR 41.3 (1993), str. 381-390

16. Kantova filosofie

- a) Vysvětlete Kantovu definici osvícenství
- b) V čem spočívají podle Kanta meze dogmatického racionalismu?
- c) Jaký způsob byste zvolili, abyste Kantovu obtížnou teorii poznání srozumitelně vysvětlili studentům SŠ?

Literatura: Scruton, R., Kant, Praha, Argo, 1996;

17. Filosofie dějin

- a) Srovnajte Hegelovo a Marxovo pojetí dějinného vývoje. Co je hybnou silou společenských změn pro jednoho a co pro druhého z obou autorů?
- b) Co je to dialektické pojetí dějin?
- c) Navrhněte způsob, jak přivést studenty k zamyšlení nad pojmem ideologie a jak je přimět ke kritické reflexi ideologií, které mohou dosud skrytě ovlivňovat naše smýšlení.

Literatura: Singer, P., Hegel, Praha 1995; Valach, M., Marxova filosofie dějin. Brno: L. Marek, 2005

18. Nietzsche

- a) Proč Nietzsche kritizuje otročskou morálku?
- b) Jakou roli hraje v Nietzscheho filosofii pojem „vůle k moci“?
- c) Jak byste podali výklad Nietzscheho filosofie na střední škole, aby nevyzněl jako prvoplánový útok proti křesťanství, případně jako obhajoba pozdějších zneužití Nietzscheho myšlenek fašistickou ideologií?

Literatura: P. Kouba, Nietzsche, Oikoymenth, Praha 2006

19. Fenomenologie

- a) Jaké jsou metody a cíle fenomenologické filosofie?
- b) Vysvětlete Heideggerův výrok: „pobyt je takové jsoucno, v jehož bytí běží o toto bytí.“
- c) Na jakých příkladech byste studentům vysvětlili Heideggerovo rozlišení mezi nevlastním (každodenním) a vlastním (autentickým) způsobem existence?

Literatura: Petříček, M., Úvod do (současné) filosofie. Praha: Herrmann & synové, 1997

20. Existencialismus

- a) Shrňte základní rysy Sartrova existencialismu a Camusovy filosofie absurda.
- b) Vysvětlete smysl Sartrovy věty, podle níž se člověk vyznačuje tím, že jeho „existence předchází jeho esenci.“
- c) Jakou Sartrovu divadelní hru byste dokázali při výuce využít jako ilustraci hlavních Sartrových myšlenek ohledně lidské svobody? Odůvodněte svou volbu.

Literatura: Černý, V., První a druhý sešit o existencialismu, Praha : Mladá fronta, 1992 Petříček, M., Úvod do (současné) filosofie. Praha: Herrmann & synové, 1997

21. Analytická filosofie a obrat k jazyku

- a) V čem spočívá základní myšlenka a přínos tzv. obratu k jazyku v rámci analytické filosofie 20. st. (při odpovědi vycházejte ze základních myšlenek G. Fregy, B. Russella, L. Wittgensteina a Vídeňského kruhu)?
- b) Vysvětlete Wittgensteinovu koncepci smysluplnosti výroku (jazyka) z jeho Logicko-filozofického Traktátu
- c) Jak byste ve výuce pracovali s Wittgensteinovým výrokem z Traktátu „O čem nelze mluvit, o tom se musí mlčet“?

Literatura: Peregrin, J., Filozofie pro normální lidi, Dokořán, Praha 2008; Peregrin, J., Kapitoly z analytické filozofie, Filozofia, Praha, 2005

22. Filosofie a otázky poznání

- a) Co říká tzv. verifikační princip (nebo princip verifikace), kdo byli jeho proponenti a jakým způsobem aplikovali tento princip na filozofické otázky?
- b) Co je hypoteticko-deduktivní model vědeckého vysvětlení? V čem spočívá Popperova kritika hypoteticko-deduktivního modelu?
- c) Vysvětlete způsob, jakým byste studenty učili verifikovat výroky.

Literatura: Peregrin, J., *Filozofie pro normální lidi*, Dokořán, Praha 2008
Peregrin, J., *Kapitoly z analytické filozofie*, Filozofia, Praha, 2005

23. Filosofie mysli v 20./21. st.

- a) V kontextu moderních diskuzí o povaze mysli (v 20 st.) charakterizuje pozice 1) dualizmu, 2) behaviorizmu, 3) funkcionalizmu, a vysvětlete základní rozdíly mezi nimi.
- b) Vysvětlete, jak souvisí funkcionalismus s tzv. Turingovým testem „zda mohou počítače myslet?“, a vysvětlete výstižně základní principy tohoto testu.
- c) Navrhněte vzdělávací aktivitu, která by přiblížila etické či společenské důsledky Turingova testu.

Literatura: Peregrin, J., *Filozofie pro normální lidi*, Dokořán, Praha 2008
Peregrin, J., *Kapitoly z analytické filozofie*, Filozofia, Praha, 2005
Searle, J., *Mysl, mozek a věda*, Mladá fronta (Váhy), Praha 1994

24. Filosofická reflexe totality

- a) Shrňte Popperovo rozlišení mezi uzavřenou a otevřenou společností. Proč označuje K. R. Popper Platóna a K. Marxe za nepřátele otevřené společnosti?
- b) Jaké jsou podle H. Arendtové kořeny a základní rysy totalitarismu?
- c) Jak byste zakomponovali výklad díla K. R. Poppera či H. Arendtové do tematického celku „Občan ve státě“?

Literatura: K. R. Popper, *Otevřená společnost a její nepřátelé I./II.* Praha 1994
H. Arendtová, *Původ totalitarismu I - III*, Oikúmené 1996
Ballestrem, O., *Politická filosofie 20. stol.*, OIKOYMENH, Praha 1993

UČITELSTVÍ PRO STŘEDNÍ ŠKOLY – ZÁKLADY SPOLEČENSKÝCH VĚD

OKRUH 2 – POLITICKÉ IDEOLOGIE A ETIKA

1. Co jsou politické ideologie?

a) Jak definovat politické ideologie (neutrální, pozitivní a negativní pojem a definice politické ideologie)? Jak lze klasifikovat politické ideologie? Jaký je vztah politické ideologie a volebního programu politické strany?

Literatura: Šaradín, P., Historické proměny pojmu ideologie, Brno: CDK 2001.

2. Liberalismus

- a) Kořeny liberalismu,
- b) Proces modernizace společnosti a ideje liberalismu,
- c) Proměny liberalismu,
- d) Ústavy evropských zemí a ideje liberalismu.

Literatura: Heywood, A. Politické ideologie, Plzeň: Čeněk 2008, str. 43-82; Festenstein, M. – Kenny, M. Political Ideologies, New York: Oxford University Press 2005, str. 51-118.

3. Socialismus

- a) Kořeny socialismu,
- b) Různé proudy v rámci socialismu,
- c) Vznik a vývoj sociálního demokratismu,
- d) Sociální demokratismus a současná Evropa.

Literatura: Heywood, A. Politické ideologie, Plzeň: Čeněk 2008, str. 117-159; Festenstein, M. – Kenny, M. Political Ideologies, New York: Oxford University Press 2005, str. 175-256.

4. Konzervatismus

- a) Problém s definicí konzervatismu,
- b) Abeceda konzervatismu,
- c) Významné postavy konzervativního myšlení v 19. a 20. století,
- d) Současnost evropského konzervatismu.

Literatura: Heywood, A. Politické ideologie, Plzeň: Čeněk 2008, str. 83-117; Festenstein, M. – Kenny, M. Political Ideologies, New York: Oxford University Press 2005, str. 119-175

5. Feminismus

- a) Tři vývojové fáze feministického myšlení,
- b) Feminismus, prvky a kombinace feminismu a jiných ideologických tradic (e.g. liberální feminismus, socialistický feminismus),
- c) Současnost feministického hnutí v Evropě.

Literatura: Heywood, A. Politické ideologie, Plzeň: Čeněk 2008, str. 245-271; Festenstein, M. – Kenny, M. Political Ideologies, New York: Oxford University Press 2005, str. 293-327.

6. Enviromentalismus

- a) Ekologické problémy a počátky environmentálního myšlení,
- b) Filosofické kontroverze enviromentalismus versus ekologismus,
- c) Enviromentalismus a GREEN PARTIES,
- d) Různé ideologické tradice v dialogu a zápasu s enviromentalismem.

Literatura: Heywood, A. Politické ideologie, Plzeň: Čeněk 2008, str. 271-297; Festenstein, M. – Kenny, M. Political Ideologies, New York: Oxford University Press 2005, str. 327-353; Dobson A., Green Political Thought, London: Routledge 2001.

7. Nacionalismus a multikulturalismus

- a) Evropa 19. a první poloviny 20.století: liberální versus etnocentrický nacionalismus, nacionalismus a imperialismus,
- b) Ekonomický boom, migrace a počátky multikulturalismu,
- c) Třecí plochy mezi liberalismem a multikulturalismem.

Literatura: Heywood, A. Politické ideologie, Plzeň: Čeněk 2008, str. 159-191, 325-346; Festenstein, M. – Kenny, M. Political Ideologies, New York: Oxford University Press 2005, str. 257-293, 403-430.

8. Totalitní ideologie a autoritářský populismus

- a) Nacismus a fašismus,
- b) Marxismus-leninismus a stalinismus,
- c) Stát a společnost jako firma.

Literatura: Heywood, A. Politické ideologie, Plzeň: Čeněk 2008, str. 219-245; Festenstein, M. – Kenny, M. Political Ideologies, New York: Oxford University Press 2005, 202- 223, 381-403.

9. Etika jako disciplína

- a) Co je etika a proč máme mnoho různých etických (sub)disciplín: deskriptivní a normativní etika, metaetika?

Literatura:

K. Gibson, An Introduction to Ethics, Boston 2014, str. 4-22.

10. Platón

- a) Eudaimonismus versus egoismus
- b) Člověk, duše, obec
- c) Vymyslete aktivitu, která pomůže žákům osvětlit problematickou kategorii obecného zájmu.

Literatura:

A.Graeser, Řecká filosofie klasického období, Praha 2000, str. 232-269

J.Deigh, An Introduction to Ethics, Cambridge 2010, str. 56-64.

11. Aristotelés

a) Pojetí ctnosti a dobrého života, cíl lidského usilování.

b) Připravte si problémovou úlohu k tématu spontánně dobré jednání versus ctnostné jednání, k němuž se cvičíme.

Literatura:

K. Gibson, An Introduction to Ethics, Boston 2014, str.90-101.

A.Graeser, Řecká filosofie klasického období, Praha 2000, str.325-361.

R.Polansky, The Cambridge Companion to Nicomachean Ethics, Cambridge 2014.

12. Etika hellénistických škol

a) Jaký je etický ideál hellenistických škol?

b) Proč jsou jejich filozofie považovány za terapeutické?

c) Jak souvisí etika s názory na kosmos?

Literatura:

F. Ricken, Antická filosofie, Olomouc 2002.

A. A. Long, Hellénistická filosofie: stoikové, epikurejci, skeptikové, Praha 2003.

13. Vznik a původní založení křesťanské etiky

a) Prameny křesťanské etiky. Zásadní požadavky „Horského kázání“. Významní představitelé ve středověku.

b) Vymyslete problémovou úlohu, na niž by bylo možné ukázat důležitost požadavku pravdivosti v současné době (mezilidské vztahy, masmédiá,...)

Literatura:

K. H. Peschke, Křesťanská etika, Praha 1999.

Bible: Druhá kniha Mojžíšova

Matoušovo evangelium (Kázání na hoře), Modlitba svatého Františka z Assisi.

14. David Hume

a) Charakteristika Humových názorů. Hlavní myšlenkový příspěvek Huma pro další vývoj etického myšlení, respektive vznik etického subjektivismu

b) Vyhledejte nebo vymyslete argumenty, které princip etického subjektivismu vyvracejí. Vymyslete příklad, který by ve výuce osvětlil problematičnost závěrů, k nimž vede názor, že v etické oblasti „každý má svou pravdu, protože to cítí jinak“.

Literatura:

W. Röd, Novověká filosofie II., Praha 2004.

15. Empiristické etiky a britští moralisté

- a) Objasněte rozdíl přístupu k etické problematice u Hobbese, Locka a Shaftesburyho
- b) Na jakých předpokladech o lidské povaze vyrůstají dané názory? Najděte příklad ze současných poznatků o člověku, které by dané názory buď podporovaly, nebo vyvracely.

Literatura:

W. Röd, Novověká filosofie I., Praha 2001.

W. Röd, Novověká filosofie II., Praha 2004.

16. B. Spinoza

- a) Metafyzické předpoklady, na nichž spočívají etické názory B. Spinozy, role emocí, poznání, úsilí o sebezáchovu. Jaké emoce podle Spinozy podporují sebezáchovu?
- b) Které z názorů, popřípadě jakým způsobem, by bylo možné využít pro současnou diskuse o povinnostech, etických postojích, úsilí o dobrý život?

Literatura:

Röd, W., Novověká filosofie I., Praha. Oikoymenh, 2001

Dějiny etického myšlení v Evropě a USA, Remišová, A. (ed.), Bratislava: Kalligram. 2008

17. Deontologie a dílo I. Kanta

- a) Předpoklady a principy Kantovy etiky
- b) Vymyslete problémovou úlohu k tématu hypotetického/ kategorického imperativu.

Literatura:

K. Gibson, An Introduction to Ethics, Boston 2014, str. 75-89.

18. Utilitarismus

- a) Vznik a představitelé utilitarismu, utilitarismus pravidel a činu.
- b) Vymyslete problémovou úlohu na téma maximalizace individuálního a společenského štěstí

Literatura:

K. Gibson, An Introduction to Ethics, Boston 2014, str. 59-74.

J. Deigh, An Introduction to Ethics, Cambridge 2010, str. 93-122.

19. Etika ctnosti

- a) Pojem ctnost, představitelé etiky ctnosti v historii i ve 20. st., srovnání přístupu etiky ctnosti a deontologické etiky.
- b) Proč je etika ctnosti v konfliktu s koncepcí racionálního aktéra, který se snaží maximalizovat svůj zisk (aneb aristokrat versus homo economicus)?

Literatura:

K. Gibson, An Introduction to Ethics, Boston 2014, str. 90-101.

20. Problém etického relativismu

- a) Význam pojmů relativita, universalismus, etický relativismus. Představte podstatu problému shrnutého pod dané pojmy. Pojem kulturní relativismus a souvislosti s etickou problematikou.
- b) Vymyslete problémovou úlohu, na níž by bylo možné představit spor kulturního relativismu s universalismem

Literatura:

K. Gibson, *An Introduction to Ethics*, Boston 2014, str. 34-42

21. Determinace a svoboda

- a) Základní souvislost sporu indeterminismu s determinismem a etiky. Vyberte v dějinách jednoho myslitele/směr, na němž tuto problematiku představíte.
- b) Existují v současnosti nějaké poznatky o člověku, které by jeden nebo druhý názor podporovaly?

Literatura:

D. Černý et al., *Svoboda vůle a otázky morální a trestní odpovědnosti*, Praha 2016.

Heslo *determinism* ve Stanford Encyclopedia of Philosophy:

<https://plato.stanford.edu/entries/freedom-ancient/>

Heslo *free will* ve Stanford Encyclopedia of Philosophy:

<https://plato.stanford.edu/entries/freewill/>

22. Ochrana životního prostředí a ekologická etika

- a) Antropocentrismus, biocentrismus, ekocentrismus a hlavní představitelé.
- b) Vymyslete problémovou úlohu, jež by vedla studenty k hledání řešení střetu zájmů člověka a přírody.

Literatura:

Skýbová, M.: *Etika a příroda. Proč brát morální ohledy na přírodu?* Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011.

23. Eutanázie jako etický problém

- a) Má člověk právo dobrovolně ukončit život tváří tvář nezměrnému a vleklému utrpení? Je takové rozhodnutí morálně obhajitelné?
- b) Jak byste toto téma didakticky uchopili?

D. Černý et al., *Eutanázie z pohledu medicíny, filozofie a práva*, Praha 2018

D. Černý – T. Hříbek (eds.), *Eutanázie – ano či ne? Aktuální medicínské, filozofické a právní aspekty*, Praha 2015.

Heslo *voluntary euthanasia* in Stanford Encyclopedia of Philosophy

<https://plato.stanford.edu/entries/euthanasia-voluntary/>

24. Umělé ukončení těhotenství jako etický problém

a) Je rozhodnutí ženy uměle ukončit těhotenství etické/morálně obhajitelné? Filosoficko-etická debata a ideologická bitva (liberalismus versus konzervatismus).

b) Jak studenty provést politicky delikátním a filosoficky náročným tématem a prozkoumat předfilosofické intuice

Literatura:

R. Dworkin, *Life's dominion : an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*, New York 1993.

J. Jirsa, *Pojem osoby v diskusi o etice potratů*, *Filosofický časopis* 62.6 (2014), str.831-846.

B. A. Manninen, *Dialogues on the Ethics of Abortion*, London 2022.

25. Legalizace marihuany jako etický problém

a) Je legalizace marihuany spíše etický nebo praktický problém, nebo obojí?

Literatura:

C. J. Mosher et al. *In the weeds: demonization, legalization, and the evolution of U.S.marijuana policy*, Temple University Press 2019.

UČITELSTVÍ PRO STŘEDNÍ ŠKOLY – ZÁKLADY SPOLEČENSKÝCH VĚD

OKRUH 3 – DIDAKTIKA

Každá otázka má tři části, přičemž v úvodu student pojedná téma teoreticky (vymezení problému, vysvětlení pojmů), dále se vyjádří k obecné praxi v českém školském prostředí (s oporou v doporučených textech – výzkumy, úvahy odborníků nad tématem, publikované zkušenosti učitelů), v závěrečné části pak student uvede vlastní návrh pro praxi (i na základě své zkušenosti /například s názornou ukázkou v portfoliu či pedagogickém deníku/).

1. Oborová didaktika společenských věd

- a) popis disciplíny, předmět, hlavní řešené otázky
- b) didakticky orientované výzkumy a mezinárodní šetření v tuzemském i zahraničním prostoru (příklady vybraných výzkumů, vlastní zhodnocení a přínos pro obor, příklad realizace vlastního výzkumu)
- c) kritická úvaha nad tématy oborové didaktiky společenských věd

Literatura: JANÍK, Tomáš [online]. Didaktika obecná a oborová: pokus o vymezení a systematizaci pojmů. Akreditační komise [2013-12-27]. STANĚK, Antonín. Didaktika společenských věd. In STUHLÍKOVÁ, Iva, JANÍK, Tomáš et al. Oborové didaktiky: vývoj – stav – perspektivy. Brno: Masarykova univerzita, 2015. HAVLÍNOVÁ, Ivana. Didaktické náměty pro učitele občanské výchovy a základů společenských věd. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2014. SOUKUP, Petr (ed.). Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010.

2. Výchova k občanství/Občanský a společenskovědní základ v Rámcovém vzdělávacím programu (RVP ZV/ RVP G)

- a) charakteristika vzdělávací oblasti Člověk a společnost, charakteristika oboru Výchova k občanství/Občanský a společenskovědní základ (OSvZ), cíle oboru, klíčové kompetence, očekávané výstupy, přínosy průřezového tématu, plánování výuky, Bloomova taxonomie
- b) vymezení specifik vzdělávacího oboru v rámci RVP ZV/ RVP G

Literatura: ČECHOVÁ, B. Nápadky pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí. Praha: Portál, 2009. HRACHOVCOVÁ, M., HORSKÁ, V., ZOUHAR, J. Pomáháme při tvorbě ŠVP. Vzdělávací obor Výchova k občanství. Úvaly: ALBRA, 2007. VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H., BUREŠ, M. Pedagogika pro učitele. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. RVP ZV RVP G

3. Tematický okruh Člověk ve společnosti

- a) charakteristika tematického celku (očekávané výstupy, učivo, mezipředmětové vztahy, průsečík s průřezovými tématy) - realizace tematického celku v projektech NNO, metodická podpora
- b) příklad vlastní realizace očekávaného výstupu v hodině Výchovy k občanství/OSvZ

Literatura: řada učebnic nakladatelství FRAUS, Nová škola, Didaktis, SPN, Práce, Nakladatelství Olomouc, Alter, Computer Media apod. RVP ZV RVP G

4. Tematický okruh Člověk jako jedinec

- a) charakteristika tematického celku (očekávané výstupy, učivo, mezipředmětové vztahy, průsečík s průřezovými tématy)
- b) realizace tematického celku v projektech NNO, metodická podpora
- c) příklad vlastní realizace očekávaného výstupu v hodině Výchovy k občanství/OSvZ

Literatura: řada učebnic nakladatelství FRAUS, Nová škola, Didaktis, SPN, Práce, Nakladatelství Olomouc, Alter, Computer Media apod. RVP ZV RVP G

5. Tematický okruh Člověk, stát a hospodářství (ZŠ) / Občan ve státě (SŠ)

- a) charakteristika tematického celku (očekávané výstupy, učivo, mezipředmětové vztahy, průsečík s průřezovými tématy)
- b) realizace tematického celku v projektech NNO, metodická podpora
- c) příklad vlastní realizace očekávaného výstupu v hodině Výchovy k občanství/OSvZ

Literatura: řada učebnic nakladatelství FRAUS, Nová škola, Didaktis, SPN, Práce, Nakladatelství Olomouc, Alter, Computer Media apod. RVP ZV RVP G

6. Tematický okruh Člověk, stát a právo (ZŠ) / Občan a právo (SŠ)

- a) charakteristika tematického celku (očekávané výstupy, učivo, mezipředmětové vztahy, průsečík s průřezovými tématy)
- b) realizace tematického celku v projektech NNO, metodická podpora
- c) příklad vlastní realizace očekávaného výstupu v hodině Výchovy k občanství/OSvZ

Literatura: řada učebnic nakladatelství FRAUS, Nová škola, Didaktis, SPN, Práce, Nakladatelství Olomouc, Alter, Computer Media apod. RVP ZV RVP G

7. Tematický okruh Mezinárodní vztahy, globální svět

- a) charakteristika tematického celku (očekávané výstupy, učivo, mezipředmětové vztahy, průsečík s průřezovými tématy)
- b) realizace tematického celku v projektech NNO, metodická podpora
- c) příklad vlastní realizace očekávaného výstupu v hodině Výchovy k občanství/OSvZ

Literatura: řada učebnic nakladatelství FRAUS, Nová škola, Didaktis, SPN, Práce, Nakladatelství Olomouc, Alter, Computer Media apod. RVP ZV RVP G PIKE, G., SELBY, D. Cvičení a hry pro globální výchovu. Praha: Portál, 2000.

8. Tematický okruh Úvod do filozofie a religionistiky (ŠŠ)/ doplňkový vzdělávací obor Etická výchova (ZŠ)

- a) charakteristika tematického celku/doplňkové vzdělávací oblasti (očekávané výstupy, učivo, mezipředmětové vztahy, průsečík s průřezovými tématy)
- b) realizace tematického celku/doplňkové vzdělávací oblasti v projektech NNO, metodická podpora
- c) příklad vlastní realizace očekávaného výstupu v hodině OSvZ/Výchovy k občanství

Literatura: řada učebnic nakladatelství FRAUS, Nová škola, Didaktis, SPN, Práce, Nakladatelství Olomouc, Alter, Computer Media apod. RVP ZV- doplňkový vzdělávací obor etická výchova (MŠMT) RVP G

9. Průřezová témata v RVP ZV/RVP G

- a) představení průřezových témat (charakteristika, přínos, implementace do Výchovy k občanství/OSvZ, metodická podpora)
- b) kritická úvaha nad zapojením průřezových témat do vzdělávání dle RVP ZV/ RVP G a dle vlastních zkušeností z praxe
- c) podrobné představení jednoho vybraného průřezového tématu a jeho realizace v hodině Výchovy k občanství/OSvZ

Literatura: RVP ZV, RVP G, VALENTA, J. Didaktika osobnostní a sociální výchovy. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. Kompas. Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům. Praha: Argo, 2006. PIKE, G., SELBY, D. Cvičení a hry pro globální výchovu. Praha: Portál, 2000. PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele. 2. vyd. Praha: Triton, 2011. ŘÍČAŘOVÁ, A. Multikulturní výchova: tvořivé náměty pro výuku průřezových témat na 2. stupni ZŠ. Praha: Raabe, 2011. DAŇKOVÁ, L., KULICH, J., TOUŠKOVÁ, B. Škola pro život II. Jak na environmentální výchovu po zavedení Rámcových vzdělávacích programů. Praha: Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina, 2009. HORKÁ, H. Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století. Brno: PdF MU, 2005. JIRÁK, J., MIČIENKA, M. Základy mediální výchovy. Praha: Portál, 2007.

10. Rozvoj gramotností ve Výchově k občanství/OSvZ

- a) vymezení základních gramotností – čtenářská, matematická, digitální, mediální, ekologická, informační aj., jejich význam a postavení ve vzdělávání, metodická podpora
- b) kritická úvaha nad možnostmi rozvíjení gramotností v hodinách Výchovy k občanství/OSvZ
- c) podrobné představení jedné vybrané gramotnosti a její realizace v hodině Výchovy k občanství/OSvZ, příklad vlastní realizace

Literatura: RVP ZV, RVP G, www.gramotnosti.pro; Národní ústav pro vzdělávání: <http://www.nuv.cz/projekty/ppuc>.

11. Učitel Výchovy k občanství/OSvZ

- a) profesní kompetence učitele v kontextu vzdělávacího oboru Výchova k občanství/OSvZ
- b) příprava učitele na výuku Výchovy k občanství/OSvZ (specifika oboru, vyuč. hodina, dlouhodobé plánování)
- c) ŠVP v práci učitele – vlastní reflexe

Literatura: RVP ZV, RVP G, TOMKOVÁ, A. a kol. Rámec profesních kvalit učitele. Praha: 2012. STANĚK, Antonín. Didaktika společenských věd. In STUHLÍKOVÁ, Iva, JANÍK, Tomáš et al. Oborové didaktiky: vývoj – stav – perspektivy. Brno: Masarykova univerzita, 2015. STANĚK, Antonín. Kvalitativní výzkum profesní identity učitele výchovy k občanství. 1. vyd. Praha: EPOCH, 2010.

12. Didaktické prostředky ve výuce Výchovy k občanství/OSvZ

- a) vymezení pojmů - didaktické prostředky, různé druhy médií (vč. pracovních listů), didaktická technika, výukové materiály, metodiky, učebnice
- b) využití (specifických) didaktických prostředků ve Výchově k občanství/OSvZ – obrázek, komiks, karikatura, text písně, plakát filmu, beletrie apod.
- c) příklad vlastního využití a tvorby didaktických prostředků v hodině Výchovy k občanství

Literatura: RAMBOUSEK, V. Materiální didaktické prostředky. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. SKALCOVÁ, J. Obecná didaktika. 1.vyd. Praha: Grada, 2007.

13. Práce s novými médii ve výuce Výchovy k občanství/OSvZ

- a) vymezení základních pojmů
- b) využití nových médií Výchově k občanství/OSvZ, rozmanité možnosti internetu, YouTube a youtubeři, počítačové hry využitelné pro výuku, příklady filmů využitelných pro různé tematické okruhy
- c) příklad vlastního využití nových médií ve výuce

Literatura: VANĚČEK, D. Informační a komunikační technologie ve vzdělávání. Praha: České vysoké učení technické, 2008. VANÍČKOVÁ, V., KRÁKORA P. ZSV=ZKUSIT SMART VÝUKU. Praha: 2015.

14. Výukové metody I – monologické a dialogické

- a) charakteristika výukových metod – individuální formy (např. výklad, řízená diskuse, diskuse v akváriu, referát, přednáška, výuka na stanovištích)
- b) kritická úvaha nad možnostmi využití uvedených metod ve Výchově k občanství/OSvZ (klady a zápory, vhodnost)
- c) příklady vlastní realizace vybraných metod a jejich evaluace

Literatura: ČAPEK R. Moderní didaktika. Praha: 2015. SITNÁ, D. Metody aktivního vyučování. Praha: Portál, 2009. MAŇÁK, J., ŠVEC, V. Výukové metody. 1.vyd. Brno: Paido, 2003

15. Výukové metody II – skupinové formy

- a) charakteristika výukových metod – skupinové formy (např. skupinová a kooperativní výuka, vzájemné učení, JIGSAW I, II, round robin, buzz groups)
- b) kritická úvaha nad možnostmi využití uvedených metod ve Výchově k občanství/OSvZ (klady a zápory, vhodnost)
- c) příklady vlastní realizace vybraných metod a jejich evaluace

Literatura: ČAPEK R. Moderní didaktika. Praha: 2015. KASÍKOVÁ, H. Kooperativní učení, kooperativní škola. Praha: Portál, 1997. SITNÁ, D. Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách. Vyd. 2. Praha: Portál, 2013.

16. Výukové metody III – asociační metody

- a) charakteristika výukových metod – brainstorming, myšlenková mapa, pětilístek, volné psaní, kmeny a kořeny
- b) kritická úvaha nad možnostmi využití uvedených metod ve Výchově k občanství/OSvZ (klady a zápory, vhodnost)
- c) příklady vlastní realizace vybraných metod a jejich evaluace

Literatura: ČAPEK R. Moderní didaktika. Praha: 2015. BUZAN, T. Myšlenkové mapy. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2011. SITNÁ, D. Metody aktivního vyučování. Praha: Portál, 2009.

17. Výukové metody IV – práce s textem

- a) charakteristika výukových metod – práce s textem (myšlenková mapa z textu, klíčová slova, mezerový text, I.N.S.E.R.T, vzájemné učení z textu, čtení s předvídáním, výpisky)
- b) kritická úvaha nad možnostmi využití uvedených metod ve Výchově k občanství/OSvZ (klady a zápory, vhodnost)
- c) příklady vlastní realizace vybraných metod a jejich evaluace

Literatura: ČAPEK R. Moderní didaktika. Praha: 2015. KOTRBA, T., LACINA, L. Aktivizační metody ve výuce: příručka moderního pedagoga. Brno: Barrister&Principal, 2011. ZORMANOVÁ, L. Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012.

18. Výukové metody V – projektové vyučování

- a) charakteristika projektového vyučování, znaky projektu
- b) kritická úvaha nad možností využití projektového vyučování ve Výchově k občanství/OSvZ (klady a zápory, vhodnost)
- c) příklady vlastní realizace projektového vyučování a jeho evaluace

Literatura: ČAPEK R. Moderní didaktika. Praha: 2015. DÖMISCHOVÁ, I. Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. MAZÁČOVÁ, N. Vybrané pedagogické inovace v současné škole. Praha: Univerzita Karlova, 2008.

19. Výukové metody VI – situační

- a) charakteristika výukových metod – problémové vyučování, situační metody, inscenační metody, didaktická hra
- b) kritická úvaha nad možností využití uvedených metod ve Výchově k občanství/OSvZ (klady a zápory, vhodnost)
- c) příklady vlastní realizace vybraných metod a jejich evaluace

Literatura: ČAPEK R. Moderní didaktika. Praha: 2015. KOTRBA, T., LACINA, L. Aktivizační metody ve výuce: příručka moderního pedagoga. Brno: Barrister&Principal, 2011. MAZÁČOVÁ, N. Vybrané pedagogické inovace v současné škole. Praha: Univerzita Karlova, 2008.

20. Výukové metody VII – podle fází vyučovacího procesu

- a) charakteristika výukových metod podle fází hodiny – např. motivační aktivity, icebreakers, evokační aktivity, opakovací aktivity, aktivity vhodné pro reflexi, aplikační aktivity, hodnotící a sebehodnotící aktivity, domácí úkoly
- b) kritická úvaha nad možnostmi využití uvedených metod ve Výchově k občanství/OSvZ (klady a zápory, vhodnost)
- c) příklady vlastní realizace vybraných metod a jejich evaluace

Literatura: ČAPEK R. Moderní didaktika. Praha: 2015. MAŇÁK, J., ŠVEC, V. Výukové metody. Brno: Paido, 2003. ZORMANOVÁ, L. Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012.

21. Externí zdroje ve výuce Výchovy k občanství/OSvZ

- a) kritická úvaha nad možnostmi zapojení externích odborníků do výuky Výchovy k občanství/OSvZ (výhody, nevýhody, možnosti)
- b) příklady vlastních návrhů, s kým a v rámci jakých témat je možné spolupracovat
- c) exkurze ve výuce Výchovy k občanství/OSvZ (význam, zásady, didaktické pojetí, terénní výuka aj.)
- d) příklady vlastních návrhů v rámci výuky Výchovy k občanství/OSvZ

Literatura: RVP ZV, RVP G, ŠVP konkrétních škol, ČAPEK R. Moderní didaktika. Praha: 2015.

22. Hodnocení a evaluace ve výuce Výchovy k občanství/OSvZ

- a) základní pojmy – hodnocení, evaluace, druhy hodnocení, kritériální hodnocení, portfolio – specifické rysy hodnocení ve Výchově k občanství/OSvZ (znalosti, dovednosti, postoje), práce s portfoliem, slovní hodnocení vs. známkování
- b) návrh různých způsobů hodnocení vybraného očekávaného výstupu a přínosu průřezového tématu vzhledem ke zvoleným metodám

Literatura: DOLEŽALOVÁ, Jana, VRABCOVÁ, Daniela a SVATOŠ, Tomáš (ed.). Hodnocení v práci učitele psychodidaktické a etické souvislosti. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 351 s. ISBN 978-807041-010-3. KOŠŤÁLOVÁ, H., MIKOVÁ, Š., STANG, J. Školní hodnocení žáků a studentů se zaměřením na slovní hodnocení. Praha: Portál, 2008.

23. Klima třídy, klima školy

a) základní pojmy – klima školy, kultura školy, klima třídy, složky klimatu, vnější vlivy působící na klima, nástroje na měření klimatu, participace žáků, kázeňské působení, odměny a tresty

b) praktické měření klimatu (výsledky výzkumů, přínos analýzy vlastního měření pro učitele) - pozitivní působení učitele Výchovy k občanství/OSvZ na školní resp. třídní klima

c) návrhy a příklady z praxe

Literatura: ČAPEK, R. Odměny a tresty ve školní praxi. Praha: Grada, 2008. ČAPEK, R. Třídní klima a školní klima. Praha: Grada, 2010. LAŠEK, J. Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001.

Další doporučená literatura:

ČAPEK, R. Dialogy o výchově. Hradec Králové: Gaudeamus. 2006.

ČECHOVÁ, B. Nápadny pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí. Praha: Portál, 2009.

KALHOUS, Z., OBST, O. Školní didaktika. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009.

KOTRBA, T., LACINA, L. Aktivizační metody ve výuce: příručka moderního pedagoga. Brno: Barrister&Principal, 2011.

KŘÍŽ, Petr. Kdo jsem, jaký jsem: aktivity pro osobnostní a sociální výchovu k podpoře sebepoznání a sebepojetí. 1. vyd. Kladno: AISIS, 2005.

SITNÁ, D. 1.vyd. Metody aktivního vyučování. Praha: Portál, 2009.

SKALKOVÁ, J. Obecná didaktika. 1.vyd. Praha: Grada, 2007.

ZORMANOVÁ, L. Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012.

Doporučená literatura dostupná online:

Etická výchova [online]. [cit. 21. 2. 2018] Dostupné z: <http://www.etickavychova.cz/>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání 2016 [online]. [cit. 21. 2. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052/>

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. [21. 2. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

Metodické projekty:

Projektové vyučování [online]. [cit. 21. 2. 2018] Dostupné z: <http://www.projektovavyuka.cz/aboutProjects.aspx>

Projekt Odyssey [online]. [cit. 22. 2. 2018] Dostupné z: <http://www.odyssea.cz/>

Projekty Partners Czech [online]. [cit. 21. 2. 2018] Dostupné z: <http://www.partnersczech.cz/projekty.htm>

Projekt interkulturní a globální výchovy Varianty [online]. [cit. 23. 2. 2018] Dostupné z: <http://www.varianty.cz/>

Projekt Jeden svět na školách [online]. [cit. 23. 2. 2018] Dostupné z:
<http://www.jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=2>

Doporučuje se, aby se studenti zorientovali na portálu RVP (Dostupné z: <http://www.rvp.cz/sekce/3>)
- pročetli odkazy související s tématy ke státní závěrečné zkoušce (především sekce metodická
podpora)